

Sprawozdanie z działalności Muzeum Saturn w 2020 roku

Muzeum Saturn w Czeladzi zostało powołane do życia mocą uchwały Rady Miejskiej 30 października 2008 roku, natomiast oficjalnie otworzyło swe podwoje w dniu 1 marca 2009 roku. Od momentu powstania siedzibą Muzeum jest tzw. Pałac pod Filarami przy ul. Dehnelów 10. W 2016 roku Muzeum wzbogaciło się o drugi obiekt, dawną elektrownię kopalni „Saturn”, gdzie działa Galeria Sztuki Współczesnej „Elektrownia”.

Do głównych zadań Muzeów, oprócz bieżącej działalności administracyjno-organizacyjnej, należy gromadzenie eksponatów z zakresu szeroko pojętej historii miasta, katalogowanie i opracowywanie naukowe materiałów źródłowych, prowadzenie oraz uzupełnianie elektronicznej bazy danych muzealiów, przechowywanie zbiorów w warunkach zapewniających pełne bezpieczeństwo, prowadzenie prac naukowo-badawczych, organizowanie wystaw czasowych, przygotowywanie i publikacje katalogów, przewodników wystaw, wydawnictw naukowych oraz popularno-naukowych udostępnianie zbiorów i dokumentacji do celów naukowych, wystawienniczych, wydawniczych, jak też edukacyjnych, realizowanie kwerend, tworzenie programów, projektów a także wniosków aplikacyjnych służących poszukiwaniu zewnętrznych środków na działalność merytoryczną. Ponadto dział Galerii Sztuki Współczesnej „Elektrownia” zajmuje się sztuką najnowszą oraz pokrewnymi jej dziedzinami.

Oprócz podstawowej działalności Muzeum Saturn zabiega również niestrudzenie o postrzeganie placówki w przestrzeni miejskiej jako centrum naukowego. Temu celowi służy prowadzenie wewnętrznej biblioteki muzealnej gromadzącej zbiory biblioteczne pod kątem przydatności do prowadzenia badań naukowych i celów wystawienniczych, działalność wydawnicza, realizacja i współrealizacja projektów badawczych, działalność popularyzatorsko-edukacyjna (np. konkursy, lekcje muzealne, wykłady) oraz realizacja działań mających na celu ochronę elementów dziedzictwa kulturowego obecnego w przestrzeni miejskiej.

Rok 2020 był rokiem wyjątkowym w historii zarówno Muzeum Saturn jak i wszystkich placówek kulturalnych w Polsce, z powodu epidemii wirusa SARS-COV19. Wymusiła ona czasowe zamknięcie wszystkich instytucji kulturalnych (w przypadku Muzeum Saturn od 13 marca do 12 maja oraz od 8 listopada do 31 grudnia) oraz, z uwagi na obowiązujący reżim sanitarny, zdecydowanie ograniczyła ich działalności. Miało to widoczne konsekwencje zarówno w kwestii liczny zwiedzających jak i ilości zorganizowanych imprez.

Część I

Muzeum Saturn

- I. Frekwencja: 5282
- II. Wystawy:
 1. *Święta Barbara w rzeźbie* (wystawa własna)
 2. *Życie codzienne w dawnych sztettlach* (wystawa wypożyczona z ośrodka edukacyjno-muzealnego „Świętokrzyski sztettl” w Chmielniku)
 3. *Dzieci Potulic* (wystawa własna)

4. *I odnowił oblicze tej Ziemi. W 100. rocznicę urodzin Jana Pawła II* – wystawa przygotowywana przy współpracy z parafią pw. Matki Bożej Bolesnej w Czeladzi-Piaskach oraz Archiwum Diecezji Sosnowieckiej im. ks. Jerzego Wolnego
5. *Już zachodzi czerwone słońeczko... Wybory '89 w województwie katowickim* (wystawa wypożyczona z IPN Oddział Katowice)
6. *Kreis Bendsburg 1939-1944. Powiat będziński w obiektywie okupanta* (wystawa własna)
7. *Bolszewika bij! Czeladzianie wobec wojny z Rosją Sowiecką w 1920 r.* (wystawa własna)

Ponadto Muzeum udostępniło także ekspozycje do zwiedzania na „wolnym powietrzu” – na płycie czeladzkiego rynku oraz na Placu Vianney`a na Piaskach:

1. wystawa plenerowa „Czeladzi pod Monte Cassino” (wystawa własna)
2. wystawa plenerowa „Czeladź. Obraz miasta dawniej i dziś” (wystawa własna)
3. wystawa plenerowa „Gdy w Czeladzi mieszkali Żydzi...” (wystawa własna)
4. wystawa plenerowa „Orkiestro graj!” (wystawa własna)

Muzeum Saturn opracowało ponadto dwie wystawy:

1. Ekspozycja planszowa do kamienicy Konarzewskich
2. Ekspozycja planszowa do zaprezentowania w plenerze przy okazji odsłonięcia pomnika upamiętniającego żołnierzy poległych w bitwie na „Saturnie”

które nie zostały udostępnione publiczności z powodu odwołania otwarcia kamienicy oraz rezygnacji z odsłonięcia pomnika, spowodowanych epidemią koronawirusa,

III. Wykłady, prelekcje, promocje książek

„Z wizytą w sztettlu” Wojciech Ciuraj, wykład Wojciecha Ciuraja (10.01.)
 "Baran, byk, panna i krokodyl? Czyli znaki zodiaku w wystrojach malarskich polskich synagog", wykład Sławomira Pastuszki (7.02.)
 „Opowieść o krzyżu” – wykład księdza Tomasza Zmarzęłego (6.03.)
 „Akcja Oderberg”, wykład dra Mirosława Węckiego, IPN Katowice (19.02.)
 Promocja książki „*Zachor znaczy pamiętaj*” Wiesławy Konopelskiej (17.01.)
 Promocja książki „*W poszukiwaniu Lebensraumu. Zagłębie Dąbrowskie w nazistowskich planach przestrzennych 1939-1944*” Stefanii Lazar (25.09.)

IV. Imprezy okazjonalne

„Noc Muzeów”, „Europejskie Dni Dziedzictwa”, „Spotkania z tradycją” oraz wspólne muzykowania – to sztandarowe imprezy Muzeum Saturn. W bieżącym roku, z powodu epidemii koronawirusa nie odbyły się. W większości przypadków ich termin przypadał na okres zamknięcia placówki dla zwiedzających, niektóre, np. EDD zostały odgórnie odwołane z powodu obowiązującego reżimu sanitarnego.

5. Muzyczne Piątki (dwa koncerty)

W ramach występów artystycznych w dwóch pierwszych miesiącach roku, obejmujących normalne działanie placówki, odbyły się:

- koncert chopinowski w wykonaniu Anny Lipiak (styczeń)
- koncert zespołu TangoStan Quintet prezentujący publiczności wykonanie tang Astora Piazzoli (luty).

6. Inne

Obchody 75. rocznicy powrotu do Czeladzi dzieci z obozu w Potulicach zorganizowano:

- uroczystości,
- wystawę okolicznościową,
- współpraca z Jakubem Kubasikiem pracownikiem Wydziału Promocji Miasta, Kultury i Współpracy z Zagranicą przy nakręcaniu filmu „Utracone dzieciństwo” (przygotowanie materiałów, tekstów, przeprowadzenie wywiadów z Dziećmi Potulic),
- spotkania kombatantów z młodzieżą szkolną (we współpracy Wydziału Edukacji,
- zorganizowano 2 spotkania podczas której odbyła się projekcja filmu „Kinderlager Pogrzebin” – zrealizowanego przez TVP 3 Katowice, przy koprodukcji Oddziału Instytutu Pamięci.

W dniu obchodów Narodowego Święta Żołnierzy Wyklętych odbyła się projekcja filmu „Żelazny – legenda wileńskiej partyzantki” – produkcji Grupy Rekonstrukcji Historycznej GRYF i Studia JART.

V. Działalność edukacyjna

1. Lekcje muzealne

Muzeum Saturn proponuje szeroki wybór lekcji muzealnych adresowanych do dzieci i młodzieży na każdym szczeblu edukacji. Bezpłatne zajęcia są dostosowane do wieku uczestników uwrażliwiając ich na poznawanie przeszłych losów miasta, jego kultury i wielowiekowej tradycji.

2. Wycieczki historyczne

Cykl działań obejmujących spacer edukacyjne w przestrzeni miasta. Ich celem jest popularyzacja walorów zabytkowych, a także samej Czeladzi poprzez poznawani historii konkretnych ulic, zaułków oraz obiektów.

3. Muzealny Klub Juniora (dwa spotkania)

To realizowana od 2016 roku inicjatywa muzealna, polegająca na spotkaniach dedykowanych dzieciom, odbywających się w każdą drugą niedzielę miesiąca. Zajęcia mają formę warsztatów, w trakcie których uczestnicy zgłębiają wiedzę z zakresu sztuki, historii czy etnografii rozwijając zarazem swoje umiejętności plastyczne i manualne. Podczas spotkania, po krótkim

wprowadzeniu dotyczącym tematyki jakiej poświęcone są zajęcia, dzieci i młodzież przystępują do własnoręcznego wykonania pracy. Tematyka dostosowana jest dla dzieci w wieku 5 do 15 lat. W zajęciach, które prowadzi pracownik Muzeum Saturn oraz zaproszeni animatorzy, oprócz dzieci mogą brać udział także ich opiekunowie. W 2020 roku przygotowano dwa spotkania Muzealnego Klubu Juniora, w dwóch pierwszych miesiącach roku. W pozostałym okresie, z powodu obostrzeń sanitarnych spowodowanych koronawirusem, zajęcia były niemożliwe do zrealizowania. Tematyką styczniowego **Muzealnego Klubu Juniora** były zapusty, zimowe maskarady, bale i pochody. W trakcie zajęć dzieci wykonały maski karnawałowe. Podczas zajęć w lutym Juniorzy własnoręcznie wykonali organizery na przybory szkolne: długopisy, pisaki, nożyczki i kredki.

4. Muzealna Akademia Seniora (dwa spotkania)

Inicjatywa ta ma na celu stworzenie podstaw do pełnego uczestnictwa osób starszym w życiu publicznym i kulturalnym poprzez wspieranie ich dostępu do różnorodnych dóbr i usług. Bogata oferta obejmuje wykłady, oprowadzania kuratorskie, warsztaty, które prowadzą pracownicy merytoryczni Muzeum Saturn. Zajęcia odbywają się w każdy trzeci wtorek miesiąca. W 2020 roku, z powodu epidemii koronawirusa, przeprowadzono jedynie dwa takie spotkania. W styczniu (21.01) zajęcia z autorskiego cyklu „Kod mistrzów, czyli historia sztuki dla koneserów), poprowadziła Stefania Lazar, a ich tematyką było średniowieczne malarstwo kobiece. W lutym (18.02.) odbyła się prelekcja Anny Binek-Zajdy pt. „Szlakiem pamięci Dzieci Potulic”, dotycząca trudnego tematu brutalnej codzienności w czasie II wojny światowej i jej wyjątkowo mrocznego epizodu, przeprowadzonej na terenach Zagłębia „Akcji Oderberg”.

5. Konkurs Wiedzy o Czeladzi

Muzeum Saturn jest jednym z głównych organizatorów Konkursu Wiedzy o Czeladzi, realizowanego przy współpracy z Urzędem Miasta Czeladź oraz Stowarzyszeniem Miłośników Czeladzi. Od roku szkolnego 2018/19 w regulaminie konkursowym nastąpiły zmiany wymuszone przez kolejną reformę szkolnictwa. Konkurs zachował charakter obowiązkowy i dwuetapowy, ale jego wyłącznymi uczestnikami zostali uczniowie klas VII szkół podstawowych. W 2020 roku, z powodu epidemii koronawirusa, odbył się tylko pierwszy etap konkursy (szkolny). Etap finałowy został odwołany. W marcu/kwietniu tego roku przewidujemy dostarczenie do czeladzkich szkół podstawowych nagród za osiągnięte wyniki w I etapie konkursu (do tej pory nie przekazanych z powodu nieobecności uczniów w szkołach z powodu nauki zdalnej).

VI. Przedsięwzięcia współorganizowane

1. Muzeum Saturn wraz z Instytutem Zagłębiowskim brało udział w badaniach naukowych oraz przygotowaniu publikacji poświęconej 100. rocznicy wybuchu wojny polsko-bolszewickiej. Jej efektem była publikacja: „Udział mieszkańców Zagłębia Dąbrowskiego w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 roku”.
2. W ramach współpracy z Kołem Przewodników im. Rajmunda Rembielińskiego Oddział Łódź PTTK, marca 2020 roku kustosz Muzeum, Anna Binek-Zajda, oprowadziła grupę

profesjonalnych przewodników po terenach dawnej kopalni „Saturn” oraz kolonii robotniczej.

3. Kultura 60+ W ramach akcji Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Kultura 60+” Muzeum Saturn zaprosiło seniorów do udziału w wykładach Muzealne Akademii Seniora.

VII. Zbiory

Realizowano przyjętą politykę gromadzenia zbiorów muzealnych. Pozyskiwano eksponaty w antykwariatach, od osób prywatnych i kolekcjonerów oraz na aukcjach internetowych. Opiniowano obiekty proponowane w formie daru bądź zakupu do zbiorów Muzeum oraz wyceniano darowizny w ramach prac Komisji Zakupów i Wyceny Muzealnej. Prowadzono księgi inwentarzowe zbiorów, rejestry oraz inną dokumentację właściwą dla zbiorów muzealnych i bibliotecznych. Sporządzano karty ewidencyjne muzealiów korzystając przy tym z nabytej wiedzy oraz literatury fachowej. Sporządzano dokumentację fotograficzną eksponatów. Zakupiono i wdrożono nowy system elektronicznej inwentaryzacji zbiorów „Muzeo”, w którym systematycznie uzupełniano dokumentację.

1. Stan muzealiów

Ogółem pozycji inwentarzowych 2756, w tym muzealia historyczne: 2119, muzealia górnicze 612 i muzealia geologiczne 25.

2. Konserwacja

W roku 2020 całkowitej konserwacji został poddany 1 obiekt muzealny: MS/G/532 Dokumentacja projektowa – rzuty pionowe budynku Biura Głównego Towarzystwa Górniczo-Przemysłowego „Saturn”. Ponadto jeszcze jeden obiekt został przekazany do pracowni konserwatorskiej - planowane zakończenie procesu konserwacji nastąpi w 2021 roku.

VIII. Księgozbiór

Prowadzono bibliotekę muzealną oraz udostępniano jej zasoby (łącznie 1233 pozycje inwentarzowe).

IX. Działalność wydawnicza

1. Publikacje

- „W poszukiwaniu Lebensraumu. Zagłębie Dąbrowskie w nazistowskich planach przestrzennych 1939-1944” Stefanii Lazar
- „Kreis Bendsburg 1939-1944. Powiat będziński w fotografii okupanta” – opracowanie merytoryczne i teksty Stefania Lazar.

Ze względu na oszczędności środków zaplanowanych na wydarzenia kulturalne które nie mogły się odbyć z powodu ograniczeń związanych z pandemią muzeum zrealizowało korektę tekstu i dodruk następujących publikacji:

- drugie wydanie książki „Osiedle patronackie Piaski. Historia i architektura”
- drugie, poprawione wydanie książki „Kopalnia i osiedle robotnicze Saturn. Historia, architektura, ludzie”
- **Kalendarz Historyczny na rok 2021**

Wydawnictwo ukazujące się od 8 lat. Motywem przewodnim kalendarza na rok 2021 było Towarzystwo Górniczo-Przemysłowe „Saturn”.

2. Oficyna Saturnowska

Kwartalnik systematycznie ukazujący się od 2012 r. Każdego roku wydawane są 4 numery Oficyny. Z powodu przypadającego na okres wiosenny „kwarantanny” i braku możliwości kolportażu periodyku, numer przypadający na pierwszy kwartał, został wydany w wersji on-line.d

3. Druki ulotne (foldery, ulotki, plakaty)

Muzeum Saturn wydaje comiesięczny program wydarzeń, plakaty zapowiadające organizowane wydarzenia, a także foldery towarzyszące czasowym wystawom.

X. Kwerendy

Muzeum prowadziło konsultacje w muzeach, bibliotekach, archiwach i innych instytucjach w związku z prowadzonymi badaniami naukowymi, bieżącymi i planowanymi wystawami, wystąpieniami, artykułami, wydawnictwami.

XI. Inne

1. Opieka nad cmentarzem żydowskim

Muzeum Saturn od kilku lat pełni rolę administratora czeladzkiego cmentarza żydowskiego usytuowanego przy ul. Będzińskiej 64. Obok sprawowanych czynności o charakterze porządkowym placówka prowadzi działalność edukacyjną w zakresie popularyzacji historii oraz tradycji społeczności żydowskiej niegdyś zamieszkującej nasz region.

W ubiegłym roku we współpracy z Bramą Cukermana – Piotrem Jakoweńko oznaczono cmentarne alejki, powstała elektroniczna wyszukiwarka grobów. Link do wyszukiwarki zamieszczony jest na stronie internetowej muzeum.

2. Opieka nad grobami

Muzeum Saturn opiekuje się 20 grobami zlokalizowanymi na cmentarzach parafialnych przy ul. Nowopogońskiej i Szybikowej w Czeladzi wśród których znajdują się miejsca pochówku żołnierzy, ofiar katastrof górniczych, a także uznane za opuszczone i pozbawione dysponentów nagrobki osób zasłużonych dla historii miasta.

3. Kwesta

Od pięciu lat Muzeum Saturn współpracuje ze Społecznym Komitetem Odnowy Czeladzkich Nagrobków PRO MEMORIA, z inicjatywy którego w dniu 1 i 2 listopada organizowana jest zbiórka pieniężna na rzecz ratowania zabytkowych grobów zlokalizowanych na cmentarzu parafialnym przy ul. Nowopogońskiej. W 2020 roku, z powodu epidemii koronawirusa, pomimo podjęcia prac przygotowawczych, zbiórka nie odbyła się.

4. Działalność w sieci

Z powodu epidemii koronawirusa i związanych z nim obostrzeniami a także okresami zupełnego zamknięcia instytucji, Muzeum Saturn przeniosło swoją częściową działalność do przestrzeni wirtualnej. W okresie od 13 marca do 31 grudnia 2020 roku na stronie www.muzeum-saturn.czeladz.pl opublikowano ponad 120 artykułów popularystycznych i materiałów informacyjnych przybliżających historię Czeladzi i regionu zagłębiowskiego, opracowanych przez pracowników merytorycznych Działu Historii Miasta i Górnictwa Zagłębia Dąbrowskiego. Jednocześnie publikując wszystkie artykuły na facebooku. Oprócz tego w mediach społecznościowych pojawiały się:

- archiwalne zdjęcia,
- archiwalne wystawy,
- powtórki koncertów,
- fragmenty publikacji muzealnych,
- kolorowanki historyczne dla najmłodszych,
- zagadki historyczne,
- warsztaty „Dekoracje Wielkanocne” (2 odsłony).

5. Wystawa stała w cechowni

Pod koniec 2020 roku Muzeum przystąpiło do opracowania merytorycznych wytycznych do opracowania koncepcji wystawy stałej w rewitalizowanym budynku dawnej cechowni kopalni „Saturn”, w którym przewiduje się utworzenie Postindustrialnego Centrum Dziedzictwa Górnictwa Węglowego w Zagłębiu. Konsultacje z zakresu historii górnictwa i kopalń Zagłębia oraz spotkania z ekspertami w dziedzinie techniki górniczej i jej postępu na przestrzeni dziesięcioleci.

6. Strona internetowa

Również w połowie 2020 roku przystąpiono do prac mających na celu przebudowę dotychczasowej strony internetowej Muzeum, tak, by była zgodna z obowiązującymi przepisami prawa i dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych. Nowa strona jest bardziej przyjazna, przejrzysta i łatwiejsza w obsłudze dla zainteresowanych działalnością Muzeum. Prace te wymagały opracowania schematu strony i zaprojektowania jej szaty graficznej a także przygotowania szeregu materiałów tekstowych oraz ikonograficznych.

7. Pozyskiwanie funduszy zewnętrznych

- Przygotowano wnioski do Fundacji Orlen w ramach programu „Czuwamy! Pamiętamy” o dofinansowanie budowy repliki pomnika poświęconego żołnierzom poległym w bitwie na „Saturnie”.

- Przygotowanie wniosku do MKiDN „Kultura w sieci” na zamierzenia GSW Elektrownia i Muzeum. Środków finansowych nie otrzymaliśmy.

XII. Współpraca z instytucjami, organizacjami, stowarzyszeniami

W celu wypełnienia zadań statutowych Muzeum Saturn współpracuje z wieloma placówkami muzealnymi, organizacjami i stowarzyszeniami z regionu, województwa i Polski. Współpraca ta w zasadniczej mierze koncentruje się wokół wymiany doświadczeń, wydawnictw, organizacji wystaw i innych przedsięwzięć muzealnych, przygotowania wydawnictw oraz prowadzenia badań naukowych. W roku 2020 roku Muzeum po raz kolejny podjęło współpracę z Instytutem Zagłębiowski w tematyce udziału mieszkańców Zagłębia w wojnie polsko-bolszewickiej. Efektem współpracy była publikacja (praca zbiorowa) „**Udział mieszkańców Zagłębia Dąbrowskiego w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 roku**”, w której wyniki swoich badań zaprezentowała Anna Binek-Zajda.

Część II

Galeria Sztuki Współczesnej „Elektrownia”

Galeria Sztuki Współczesnej Elektrownia – działalność w 2020 r.

- I. Frekwencja: **2772 osoby**
- II. Wystawy

1. GREY ZONE / SEDA ZÓNA / SZARA ZONA / SZARA STREFA – wystawa twórców grafiki z Czech, Słowacji i Polski 31.01.2020
2. Leszek Szymczyk: "Batik" 6.02-8.03.2020
3. Wojtek Kowalczyk: wystawa rysunku 20.02-29.03.2020
4. grupa Message: zbiorowa wystawa malarstwa 13.02-15.03.2020
5. Piotr Zatorski: „Lustro ostrości” 12.03-15.03.2020
6. Zbigniew Bury/Alex Johanson: „Rozpoznawalni/Zamaskowani” - malarstwo, rzeźba, ceramika 18.06-18.08.2020
7. Percepcja koła" - wystawa zbiorowa 25.06-25.08.2020

8. Tomasz Wenklar: „Wiele twarzy”- wystawa rzeźby 1.09-12.10.2020
9. Izabela Josch: wystawa malarstwa 26.10-6.11.2020
10. Jarosław Jakubczyk: „Worlds”- instalacje przestrzenne 30.10-6.11.2020

W związku z epidemią koronawirusa GSW „Elektrownia” udostępniła wystawy „wirtualne”, zamieszczone na stronie internetowej www.galeria-elektrownia.czeladz.pl”

1. Piotr Zatorski: "Lustro ostrości"
2. Jacek Szaleniec: "Cztery dekady"
3. Jolanta Madej, Janusz Motyka: "Jura i Karkonosze - wrota czasu" - wystawa malarstwa
4. Tomasz Wenklar: "Wiele twarzy" - wystawa rzeźby
5. Andrzej Zwolak: wystawa rzeźby
6. Izabela Josch: wystawa malarstwa

III. Inne wydarzenia

1. Koncerty

- kapela góralska Warzonka (w ramach finału Orszaku Trzech Króli)

2. imprezy okazjonalne i cykliczne (w tym współorganizowane)

- Orszak Trzech Króli 6.01.2020

3. Imprezy obce w przestrzeni Elektrowni:

- dwa wykłady Uniwersytetu III Wieku: 29.01.2020, 5.02.2020
- udostępnianie przestrzeni - dziewięć kursów językowych organizowanych przez Stowarzyszenie Edukacyjno-Kulturalne „Razem” 14.01.2020, 16.01.2020, 21.01.2020, 23.01.2020, 25.01.2020, 1. 02.2020, 7.02.2020, 22.02.2020, 7.03.2020

3. Industriada

Industriada czyli XI edycja Święta Szlaku Zabytków Techniki odbyła się 26.09.2020 roku w formie szczytkowej pod hasłem „Natura w przemyśle”. W ramach imprezy „Elektrownia” zorganizowała oprowadzanie z przewodnikiem po zabytkowym obiekcie.

Oprac. Stefania Lazar